

Budoucnost odpadového hospodářství ČR

V posledních měsících je téma nakládání s odpady v ČR velmi častým předmětem diskusí na odborné i laické úrovni. Je to dáno několika důvody, ať již potřebou vydefinovat nový Plán odpadového hospodářství na období 2013–2023, tak i přípravou nového Operačního programu Životní prostředí 2013–2020. Svaz měst a obcí ČR do těchto diskusí vstupuje s uceleným a odborně podloženým postojem tak, aby připravované změny byly pro města a obce reálné a stabilní.

Současný stav odpadového hospodářství měst a obcí

V prvé řadě je třeba uvést realie o stavu odpadového hospodářství měst a obcí. Obyvatelé obcí a měst vyprodukují cca 3,5 mil. tun odpadů ročně, přičemž tato produkce meziročně roste o 2–5 % (v závislosti na ekonomické situaci a spotřebě obyvatelstva). Většina, cca 2/3 těchto komunálních odpadů, končí na řízených skládkách odpadů, 15 % končí v zařízeních pro energetické využití odpadů (Praha - Malešice, TERMIZO Liberec a SAKO Brno) a 20 % je materiálově využito (recyklováno jako druhotná surovina). Odpadové hospodářství je v samostatné kompetenci každé obce nebo města, proto fakticky existuje 6250 samostatných systémů nakládání s odpady. Obce prostřednictvím svých vyhlášek stanovují druhy odpadů, které mají občané třídít (kromě tradičních papír, plast, sklo i dřevo, textil, bioodpady ze zeleně, kovy aj.). Následně sebrané odpady v drtivé většině případů předávají svozovým společnostem (externím, či vlastním technickým službám), které je předají ke zpracování na materiál či energii nebo na skládku. Na třídění odpadů se podílí 70 % obyvatelstva, na 1 občana se vytrídí ročně 40 kg (plast, papír, sklo, nápojový karton). Díky husté a rozvinuté sběrné síti dává téměř 100 % obcí a měst v ČR svým obyvatelům možnost vytrídít z odpadů plast, papír a sklo. Ve srovnání s Evropskou unií je tak třídění odpadů v ČR, zejména plastů, na poměrně dobré úrovni.

Hierarchie nakládání s odpady

Moderní a zodpovědný přístup k nakládání s odpady se řídí tzv. hierarchií nakládání s odpady, kterou přijala i Evropská unie. Hierarchie říká, že pokud nějaké odpady vzniknou (nejde-li jim tedy předejít), tak by měly být nejprve znovuvyužity (reused) pro původní účel (je-li to z technického a bezpečnostního hlediska možné). Dalším a v praxi nejčastějším stupněm je využití odpadů jako suroviny pro materiál (druhotná surovina) nebo pro energetiku. Až tepr-

ve posledním stupněm je odstranění odpadů, kam spadá kromě povrchového nebo hlubinného skládkování i pouhé spálení s min. produkcí energie (zejména spalovny zdravotnických a nebezpečných odpadů). Tyto principy vtělila Evropská unie a Česká republika do právního řádu – především směrnice 2008/98/ES o odpadech, zákon o odpadech, zákon o obalech.

Další směřování nakládání s komunálním odpadem v ČR

Z výše uvedeného je tak zřejmé, že způsob nakládání s komunálními odpady v ČR je potřeba změnit, resp. stávající poměr v podstatě otočit na 2/3 materiálového a energetického využití a 1/3 na skládkování. Tato vize rovněž vychází ze zkušeností jiných moderních evropských zemí, např. Rakousko, Německo, Nizozemí, Belgie, Francie, Švýcarsko. V některých těchto zemích jsou uplatněny takové technologie na materiálové a energetické využití odpadů, že skládkování je téměř nulové a recyklace spolu s energetickým využitím jsou v poměru 1:1 (např. Švýcarsko). Je zřejmé, že nejde tento záměr provést ze dne na den, že jde o dlouhodobý cíl. Na tomto se většinou shodla nejen pracovní skupina vytvořená ministrem životního prostředí na jaře tohoto roku, ale i odborná a komunální ve-

řejnost, jež se zúčastnila semináře na téma „Budoucnost odpadového hospodářství v ČR“ v Senátu dne 24. 5. 2013 pod organizací senátorky Zvěřinové a senátora Šilara. Má-li dojít k takové zásadní změně, je třeba stanovit termín, ke kterému bude zakázáno skládkování odpadů vhodných k energetickému využití. Termín bude stanoven v rozmezí let 2023–2025 tak, aby začal platit za 10 let po jeho stanovení. V průběhu této doby má dojít k vybudování dostatečných kapacit na energetické využití směsných komunálních odpadů v ČR. Na jejich umístění a velikosti se musí shodnout zejména stát, resp. ministerstvo, kraje a obce, jakožto původci odpadů. V celém procesu sehrávají důležitou roli i další fakta, jako např. odbyt vyrobeného tepla nebo elektřiny, jinými slovy by se měla tato zařízení umísťovat tam, kde jsou energetické sítě. Rovněž role soukromého sektoru nebude zanedbatelná, jelikož mohou nabídnout realizaci vhodných technologií i provoz takových zařízení.

I nadále se bude podporovat a rozvíjet třídění odpadů (plast, papír, sklo, kovy aj.) za účelem jejich materiálového využití. K postupnému odklonu od skládkování má přispět i rozvíjení zejména obecních systémů na třídění a využití biologicky rozložitelného odpadu rostlinného původu z veřejné zeleně a zahrad. Ovšem bez jasné daného koncového využití (např. kompostárny, bioplynové stanice) takto vyseparovaných odpadů jej nelze realizovat. V této věci musí být zainteresováni, ať již direktivně nebo s finanční pobídkou, především zemědělci. Důvodem pro tento postup je i fakt, že kvalitní orná půda postupně přichází o organickou složku.

Spolupráce obcí

Obce a města jsou nejbližší občanům a ze zákona jsou původci jejich odpadů. Výše uvedené změny lze jen velmi obtížně připravovat a provádět individuálně na úrovni každé obce. Z tohoto důvodu v některých krajích města a obce jednájí o jednotném a společném postupu, např. kraj Vysočina, kraj Olomoucký, Středočeský kraj. Na dohodě obcí a měst i s přispěním krajů mohou vzniknout dlouhodobé a kompaktní koncepce – plány odpadového hospodářství. Tyto plány mají konkrétně vymezit základní směry rozvoje odpadového hospodářství včetně určení potřebných zařízení a technologií ke zpracování vzniklých odpadů, např. překládací stanice, zařízení k energetickému využití, kompostárny, bioplynové stanice, třídící linky aj.

Tím se i vymezí možnosti využití veřejných (zejména dotace) i soukromých prostředků (investiční nebo dodavatelské úvěry, koncese).

Jde o model, který je dnes v českém právním řádu i reálném životě znám, např. ve vodohospodářství existují fungující svazky obcí, dochází ke sdružování zájmů (zejména poplatky) při nákupu energií apod. Obdobným přístupem šly i „odpadově vyspělé“ země, např. Rakousko, Francie, díky čemuž dosahují tak dobrých výsledků ve využívání odpadů materiálově i energeticky. Zda bude tato spolupráce mít formu svazku nebo jiné právní formy (např. akciová společnost) je na dohodě zapojených měst a obcí. Je třeba říci, že tato spolupráce obcí a měst nesmí být zaměňována za tzv. integrovaný systém nakládání s odpady (ISNO). Dohoda měst a obcí je jen jeden z předpokladů naplnění ISNO, jakožto ucelené sítě procesů a zařízení (ať již stávajících nebo navržených) k nakládání s odpady od jejich vzniku až po jejich konečné využití nebo odstranění. I bez dohody obcí a měst může ISNO v určité formě existovat, ovšem nedosáhne tak vysoké efektivity jako v případě jasně definované spolupráce.

Vyšší skládkovací poplatek ano, nebo ne?

Velmi často se jednájí nad budoucností odpadového hospodářství měst a obcí stáčí nakonec k tomu, zda má být poplatek za skládkování odpadů zvýšen nebo ne. Svaz měst a obcí ČR jasně několikrát deklaroval, že má-li být poplatek zvýšen, pak jedině za těchto podmínek:

a) musí být účelově vázán zpět do odpadového hospodářství k zajištění jeho rozvoje a zefektivnění; Stávající poplatek je příjmem obcí se skládkou na svém území, ten jim byl v 90. letech 20. století přiznán jako neúčelově vázaná kompenzace za omezení využití území a tím rozvoje dané obce, nebo města. Kompenzace za zábor prostoru pro veřejnou potřebu je

odůvodnitelná, diskutabilní může být míra této kompenzace. Současná výše je 500 Kč/t skládkovaného komunálního odpadu, adekvátní míru lze shledat okolo 300 Kč/t. Nutno přiznat, že obce se skládkou na svém území v nemalé míře přispívají k výnosu tohoto poplatku

využívají i v odpadovém hospodářství, logicky však těchto prostředků využívají i k realizaci jiných záměrů, např. výstavba infrastruktury aj. Z výše uvedeného vyplývá, že prostředky nad stanovenou míru kompenzace pro obce se skládkou na svém území musí být směřovány do odpadového hospodářství na projekty měst a obcí. Distributorem takových prostředků mohou být krajské úřady (podíl dle výnosu z poplatku za odpad skládkovaný na území daného kraje) a Státní fond životního prostředí (především pro nadregionální projekty nebo investičně náročné). Poměr pro rozdělení výnosu mezi SFŽP a kraj by mělo být 20% : 80%. Účelová vázanost takovýchto prostředků je „vyzkoušená“ metoda u výnosu z poplatku za odběr vod, kdy tyto prostředky kraje využívají k podpoře projektů měst a obcí na obnovu a rozvoj vodohospodářské infrastruktury (vodovody, kanalizace, ČOV aj.);

- b) navýšení poplatku musí být stanoveno na několik let dopředu; nebude-li poplatek znám předem, nelze jej pak předvídat v nákladech rozpočtů měst a obcí;
- c) navýšení poplatku musí být postupné;

skokové navýšení může fatálně ohrozit rozpočty měst a obcí v této ekonomicky nepříznivé době;

- d) celková výše skládkovacího poplatku (tj. kompenzace pro obce se skládkou + navýšení) nesmí přesáhnout do 5 let od jeho zavedení 1000 Kč/t;
- e) po 5 letech musí být provedeno vyhodnocení výše poplatku a stanoveno další „poplatkové“ období.

Závěrem

Je zřejmé, že pokud nyní Česká republika neudělá rozhodnutí, jak dále pokračovat v nakládání s komunálním odpadem, které je v rámci naplňování Plánu odpadového hospodářství ČR dlouhodobě vyhodnocováno jako neuspokojivé, pak může taková nerozhodnost zásadně ovlivnit plnění závazků vůči EU (a tím se vystavit vysokým finančním sankcím), ale mít i negativní dopad na obce a města a jejich občany.

Bez vybudování další alternativy ke skládkování a materiálovému využívání (recyklaci) odpadů se může ČR dostat do situace, že nebude v budoucnosti vědět, co s odpadem. Sklárky totiž mají svou životnost (kapacity jsou většinou na cca 15 let) a další rozšiřování či výstavba vždy prochází hodnotícími procesy a nemusí mít podporu veřejnosti nebo vyhovět náročným podmínkám na ochranu zdraví a životního prostředí. Rovněž materiálové využití má své limity zejména u občanů v jejich ochotě třídít odpady. Lze mnoho vytřídit, ovšem je nutné vždy zajistit využití takto vytřídněného odpadu jako druhotné suroviny k náhradě primárních materiálů. Zde se ovšem dostáváme do tržního prostředí, kdy vytřídněný materiál „soupeří“ o uplatnění na trhu jako každý jiný materiál či výrobek. A vybudování zařízení k energetickému využití odpadů je záležitost na 7–10 let. Kromě jiného zvýšení energetického využití odpadů předpokládá i Státní energetická koncepce s výhledem do 30 let.

Mnoho z výše popsaných záležitostí je uvedeno v materiálech Svazu měst a obcí ČR, který vytvořil v dohodě s Asociací krajů a Hospodářskou komorou – Strategie rozvoje nakládání s odpady ve městech a obcích ČR z roku 2008, aktualizovanou v roce 2011 (dostupná na www.smocr.cz). Lze předpokládat, že se stanou součástí menší novely zákona o odpadech, je jen otázka, kdy a kdo se chopí zákonodárné iniciativy a předloží ji Parlamentu k projednání.

*Mgr. Pavel Drahozval
předseda Komise životního prostředí
starosta obce Velký Osek
dlouhodobě působí v oblasti veřejné správy*